

Avstro-ogrška vojaška saniteta – Razstave ob 100-letnici začetka soške fronte

Austro-Hungarian military medical care –
Exhibitions on the centennial anniversary of the Isonzo Front

Tomaž Velnar,^{1,2} Simon Kovačič,² David Pipan,² Egon Valantič²

¹ UKC Ljubljana, Oddelek
za nevrokirurgijo

² Društvo soška fronta
Nova Gorica

Korespondenca/ Correspondence:

Tomaž Velnar,
e: tvelnar@hotmail.com

Ključne besede:

prva svetovna vojna;
soška fronta; vojaška
saniteta; vojna medicina;
razstava

Key words:

world war I; Isonzo
front; military medical
care; military medicine;
exhibition

Citirajte kot/Cite as:

Zdrav Vestn 2016;
85: 130–34

Prispelo: 8. okt. 2015,
Sprejeto: 11. jan. 2016

Izvleček

Letos obeležujemo stoto obletnico soške fronte. Izmed številnih razstav, ki so bile to leto postavljene v spomin na največji spopad na slovenskih tleh, je bila na ogled tudi slikovna zbirka o avstro-ogrskem vojaškem zdravstvu in vojni medicini, ki je gostovala v prostorih Medicinske fakultete in Kliničnega centra v Ljubljani. V sliki in besedi so bili prikazani utrinki medicinske dejavnosti tistega časa.

Abstract

This year marks the centennial anniversary of the Isonzo Front outbreak. Among many exhibitions to commemorate the beginning of the greatest conflict in the Slovenian territory, a photography collection of the Austro-Hungarian military medicine was presented in the Faculty of Medicine and the University Medical Centre Ljubljana. The fragments of medical activities of that time were presented in words and pictures.

Letos mineva sto let od začetka soške fronte. Društvo Soška fronta iz Nove Gorice, ki se ukvarja s proučevanjem in ohranjanjem zapuščine jugozahodne fronte, je v tem času sodelovalo pri pripravi več razstav, med njimi tudi pri razstavi o vojaški saniteti v 1. svetovni vojni. V avgustu in septembru je zbirka pod okriljem prof. dr. Zvonke Zupanič Slavec in vodij galerij Anje Krek in Katarine Zemljak gostovala tudi na Medicinski fakulteti v Ljubljani in v Kliničnem centru v Ljubljani.

Saniteta in vojna medicina sta v sodobni vojni postajali vse bolj pomembni.

Za poškodovane vojake so sicer skušali poskrbeti že od vseh začetkov vojskovanja. Posebno veljavo je vojna medicina dobila v Napoleonovem času in kasneje v 2. polovici 19. stoletja s krimsko vojno, nato pa z ustanovitvijo Rdečega križa. V 1. svetovni vojni je medicina zelo napredovala z raziskavami in kirurškim področjem, ko so razvijali nove kirurške tehnike, postopki zdravljenja, preventiva in rehabilitacija. Potrebna je bila hitra oskrba, prevoz in reševanje velikega števila poškodovanih. Vse to se je še nadalje razvijalo v 2. svetovni vojni in po njej. Veliko spoznanj, ki izhajajo iz vojaških

Slika 1: Vkrčavanje ranjenih vojakov na sanitetni vlak v Podmelcu. (Iz zbirke fotografij Zorka Kende)

razmer, je pomembnih tudi v današnji medicini na sploh.

Avstro-ogrsko vojaško zdravstvo je bilo dobro organizirano. Sanitete enote so bile nameščene v garnizijskih bolnišnicah v garnizijskih mestih. Vojska je imela na začetku vojne 27 garnizijskih bolnišnic, njihovo število pa se je v vojnih

letih povečevalo. Garnizijska bolnišnica je bila tako na primer tudi v Ljubljani in je bila poleg Leonišča, kjer je deloval kirurg dr. Edo Šlajmer, namenjena najtežjim ranjencem. Poleg tega je delovalo še veliko drugih, manjših in tem bolnišnicam podrejenih ter pomožnih bolnišnic. Takoj za frontno črto so bile po-

Slika 2: Notranjost operacijske dvorane v vojaški bolnišnici v Oseku v Vipavski dolini. (Iz arhiva fotografij Inštituta za proučevanje zgodovine združitve Italije iz Rima)

Slika 3: Oskrba zloma z mavčnimi povoji v vojaški bolnišnici v Štanjelu. (Iz zbirke fotografij Simona Kovačiča)

možne, mobilne in frontne bolnišnice. Pravzaprav je imela vsaka vas na vojnem območju svojo bolnišnico. Z vse večjim prilivom obolelih in ranjenih vojakov so se razmere slabšale kljub ustanavljanju novih medicinskih enot in vpoklicu medicinskega osebja.^{1,2}

Moštvo sanitetnih enot so sestavljali nosači sanitejci, ki so vključevali nosače ranjencev in obvez. Sanitetni oddelki so na bojišču morali prvi poskrbeti za ra-

njenice, organizirati hiter prevoz in tudi postaviti sanitetne postaje prve pomoči. Po najnujnejši oskrbi so ranjence prenesli na naslednjo stopnjo, obvezovališče, od tam pa v mobilne ambulante.¹ Te so bile nato vez med zalednimi bolnišnicami, kjer so nudili nadaljnjo oskrbo. Sanitetne enote so skrbele tudi za vojake, zdravila, prehrano in namestitvev ranjencev, za skladišča z zdravili in sanitetnim materialom ter za železniški ali ladijski

Slika 4: Kompleks stavb vojaške bolnišnice v Štanjelu. (Iz zbirke fotografij Simona Kovačiča)

Slika 5: Utrinek z razstave z različnim sanitetnim materialom, korespondenco in odlikovanji. (Foto: Tanja Gorjan)

prevoz ranjenih in obolelih vojakov.² Po podobni razporeditvi so delovale sanitetne službe tudi v drugih vojskah.

Posebne pomena je bil triažni sistem – razvrščanje ranjenih po jakosti poškodb in po prioriteti oskrbe. Prvi je s triažo začel že Napoleonov kirurg Dominique Larrey, v prvi svetovi vojni pa so jo razvili do popolnosti in jo tako še danes uporabljamo pri množičnih nesrečah in v vojni, kjer označijo ranjene z barvnimi trakovi ali barvami. Na bojišču so ranjene najprej nujno oskrbeli na samem kraju, kjer so jih oskrbeli sovojaki ali sanitejci. Potem je pot vodila najprej do sanitetne postaje za prvo pomoč, od tam v divizijsko sanitetno postajo, nato v vojne bolnišnice, ki so bile na ožjem frontnem območju (mobilne, poljske, epidemijske ...) in potem v garnizijske in rezervne bolnišnice v notranjosti države.² Za bolj učinkovito pomoč so oblikovali tudi mobilne kirurške enote, ki so vključevale polno kirurško ekipo. Prevoz na dolge razdalje, v garnizijske bolnice, je potekal pretežno z vlaki. Na krajše razdalje so uporabljali tovornjake in vpregle. Vsaka avtomobilska enota ali kolona je imela tudi 10 do 20 sanitetnih vozil.³

Vsak vojak je imel pri sebi zavoj ali paket prve pomoči. Zaradi vse številnejših poškodb in potrebe po neposredni oskrbi na terenu je Avstro-ogrška vojska od leta 1915 povečala število paketov na vojaka na dva. Vsak takšen paket je vseboval 4 m dolg povoj iz gaze, dva 15 m dolga in 6 cm širok povoja, tri dodatne povoje iz gaze, trikotno ruto, vato in varnostno sponko. Sanitejci so s seboj nosili tudi transportne sanitetne torbice, ki so vsebovale sanitetni in kirurški material v večji količini, poleg tega pa še stekleničke in ampule z zdravili.^{1,2} V stekleničkah so bila shranjena različna zdravila, od razkužil (jodova raztopina) in protibolečinskih zdravil (lokalni anestetiki, nesteroidni antirevmatiki in morfinski preparati). Nekatere stekleničke so bile sterilno pripravljene za vbrizganje zdravila in zato prilagojene injekcijskim iglam.^{1,4}

Medicina je bila v takratnem času sicer zelo napredna. Razvijala se je predvsem kirurgija, kar je razumljivo zaradi vrste in narave poškodb. Pravzaprav so bili kirurški postopki zelo podobni današnjim. Ker antibiotikov še ni bilo, so posebno težavo predstavljale okužbe, in sicer okužbe ran, in nalezljive bolezni.

Na razstavi so bile predstavljene preslikave fotografij vojaških bolnišnic, osebja, vojakov in medicinske aktivnosti v tistem času. Razstavljeni predmeti pa so bili najdeni na različnih odsekih soške fronte, na položajih in na območju sanitetnih postojank in poljskih bolni-

šnic, nekateri pa so bili v družinski lasti. Prikazani so bili vsakdanji pripomočki vojakov – oprema, korespondenca, sanitetni pripomočki in kirurški material ter fotografije, ki nazorneje pričajo o vojnem času.

Literatura

1. Biwald B. Von Helden und Krüppeln. Wien 2002.
2. Eckart WU, Gradmann C. Die Medizin und der Erste Weltkrieg. Pfaffenweiler 1996.
3. Rauchensteiner M. Der Tod des Doppeladlers. Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg. Graz/Wien/Köln 1993.
4. Angetter DC. Die Sanitätsversorgung am Isonzo und in den Dolomiten 1915–18. Frankfurt/Berlin/Bern/New York/Paris/Wien 1995.